

בהם? כאן יש לחדד את ההבחנה בין השתעבדות כפויה כלפי אדם, לבין השתעבדות מרצון כלפי שמיא.

דוסטויבסקי, כשהוא דן בהבדלים שבין עבדות לבין חירות, מצביע על כך שהעבד חי חיים בטוחים. אמנם, הוא עובד קשה, אך בתמורה לעבודתו הוא יודע בבירור מהיכן יגיע מזונו. במידה רבה, הוא משוחרר מההתלבטויות המוסריות הכרוכות בבחירה חופשית. מנגד, אדם בן חורין נפגש עם קשיים רבים יותר. לא זו בלבד שהוא צריך לדאוג לעצמו, אלא שהוא גם צריך לבחור למי לציית. האם הוא יחייב את עצמו לנהוג ברמה מוסרית גבוהה? אפילו אם הוא יבחר לנהוג כך, איש לא יאלץ אותו להיות נאמן להחלטתו. אך דבר שהוא מסוכן יותר הוא גם מרוםם יותר.

פעם אחר פעם נראה כי בני ישראל נמצאים על סף כישלון במבחן זה. המילים "ניתנה ראש ונשוב מצרימה" חוזרות ומהדהדות במשך כל תקופת הנדודים במדבר. מה כל כך מושך את בני ישראל בחיי העבדות? התשובה היא מילה אחת - ביטחון. "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינם". בני ישראל מוצאים את עצמם לפתע "במדבר הגדול והנורא..." (דברים ח', טו). דווקא במצב כזה של חירות וחוסר וודאות יש משמעות מיוחדת להשתעבדות לרצון גבוה. החוק והמשפט שניתנו במרה מהווים מהפכה רוחנית.

חשיבות שלב זה בהכנת בני ישראל למתן תורה נוגעת גם ליחס של בני ישראל אל המצוות ככלל. הסברנו מדוע התורה לא מצאה לנכון לפרט את המצוות הספציפיות שניתנו במרה, אך מה נוכל ללמוד מהמצוות שאותן מנו חז"ל? מתוך ארבע המצוות בולטת מצוות פרה אדומה כיצאת דופן. דינים וכיבוד אב ואם יכולים להיחשב ככללי מוסר בסיסיים. הדרך שבה שבת משפיעה על יחסי האדם עם הקב"ה ניתנת להבנה. אך מדוע פרה אדומה?

פרה אדומה היא אב טיפוס לחוק- ציווי שאינו ניתן להבנה. היה ניתן לצפות שדווקא בשלבים המוקדמים של הכנת בני ישראל לקבלת מצוות, לא יינתנו מצוות כאלו: הקושי שבקיום מצוות שאדם אינו יכול להבין רק יעורר בעיות. אך למעשה, ההפך הוא הנכון. היה חשוב להבהיר לבני ישראל שהתשתית של היהדות היא קבלת צו הקב"ה רק מפני שהוטל עלינו ולא מפני שהוא מוסרי. יתר על כן, ברגע שאנו לומדים להתייחס כך למצוות שאיננו מבינים, אנו לומדים להתייחס באופן דומה גם למצוות שיש לנו בהן הבנה. ציות לאחרונות חייב להיות מושתת לא רק על תפיסת המצווה כמוסרית, אלא גם על העיקרון של ציות לרצון הא-ל.

הרב עמיטל קיבל פעם זוג שהיה בשלבי חזרה בתשובה. הם שאלו אותו באילו מצוות להתחיל. והוא ענה להם: התחילו במצוות שאתם מבינים ומזדהים עם משמעותן, אך בנוסף לכך קבלו על עצמכם גם מצווה אחת שאותה אינכם מבינים כלל, וקיימו אותה בדבקות.

עבודת ה' המעולה, היא של האדם היודע כי יש לו היכולת שלא לקיים מצוות אך הוא יודע כי אין לו זכות לנהוג כך. עלינו להיזהר שחירותנו לא תוביל אותנו לעבוד את הקב"ה מתוך תפיסה מוסרית גרידא. אנו מקיימים את המצוות כ"מצווים ועושים".

כבני חורין, אנו חוזרים ומאשרים את מחויבותנו לקב"ה. "אנא עבדא דקודשא בריך הוא דסגידנא קמיה" - "אני עבד של הקב"ה ואני משעבד עצמי אליו".

שיחת ראשי הישיבה

חוק ומשפט

הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א*

בפרשת השבוע התורה מספרת לנו על שהתרחש במרה: "שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו" (שמות ט"ו, כה). מהם תוכנם ומטרתם של "חק ומשפט" אלה, ומה טיבו של הניסיון?

הרמב"ן בפירושו על עקדת יצחק (בראשית כ"ב, א) דן בפשר הניסיון שנותן הקב"ה לאדם. בהיותו כל יודע, גלויה לפני הקב"ה תוצאת הניסיון. אם אנו מסוגלים לעמוד בניסיון - לשם מה הקב"ה נותן לנו אותו? ואם איננו מסוגלים לעמוד בו, האם לא יהיה זה חוסר צדק לנסות אותנו בניסיון שאין אנו יכולים לעמוד בו? הרמב"ן מסביר שהניסיון הוא מעשה של חסד מצד הקב"ה, שניתן רק למישהו שיכול לעמוד בו כדי לתת למנוסה אפשרות להוציא את הטמון בו מן הכוח אל הפועל. אדם שרק מוכן להקריב את בנו לקב"ה, לא מקבל את אותו שכר שמקבל זה שאכן ניסה להקריב את בנו בפועל.

אפשר להעלות הסבר נוסף: אותו המעשה שמוציא את הפוטנציאל של האדם אל הפועל, גם גורם להעלאת הפוטנציאל של אותו אדם. הניסיון עוזר לפתח את האדם, להעמיק את מחויבותו לקב"ה ולעצב את אופיו כעובד ה' (וראה בספרנו שם). הסבר זה הוא שעומד בבסיס הניסיון שבו ניסה הקב"ה את בני ישראל במרה. קבלת "חק ומשפט" בשלב זה עוזרת לבניית עם ישראל כעם של עובדי ה', ומכינה אותם לקבלת התורה.

מהם החוק והמשפט שעליהם מדובר? גם כאן ניתן למצוא דעות שונות. רש"י מונה שלוש מצוות ספציפיות שניתנו במרה לפני מתן תורה: שבת, פרה אדומה ודינים (זו האחרונה היא כנראה הרחבה של אחת משבע מצוות בני נח- הקמת מערכת משפטית. במכילתא מובאת גירסה המונה מצווה רביעית- כיבוד אב ואם). לעומת רש"י, הרמב"ן מסביר שבמרה ניתנו לבני ישראל החוקים הזמניים שלפיהם ינהגו עד שיקבלו את התורה.

אם ה"חק ומשפט" עוסקים, לפי המדרש, במצוות ספציפיות, מדוע לא הזכירה התורה מצוות אלו במפורש? התשובה לשאלה זו קשורה בהבנת דו-המשמעות הקיימת בכל ציווי: לכל מצווה יש את משמעותה הפנימית; אך מעל ומעבר למשמעות הפרטית של כל מצווה, ישנה משמעות כללית של ציות לרצון ה' בכל מצווה, קיום המצווה לא מתוך הבנת המשמעות שלה אלא מפני שכך ציוונו הקב"ה. לפי המדרש, ממד זה היה הממד המרכזי בקבלת המצוות שבמרה. כחלק מההכנה לקבלת התורה, צריכים היו בני ישראל להתנסות במציאות של השתעבדות לרצון ה'.

שמה ישאל השואל- האם העבדות במצרים לא סיפקה לבני ישראל הכנה דומה? הלא גם במצרים היו נתונים למרות אחרים ששלטו

* השיחה הועברה בשבת פרשת בשלח תשנ"ט. סיכום השיחה לא עבר את ביקורת הרב.

מזל טוב!

לדבורה ברקוביץ' לרגל הולדת הנכדה

שכה לזמר יעלה ויבוא

במנחה

ישי טרופר

דין ידוע הוא, שהשוכח לומר יעלה ויבוא בתפילה – חוזר ומתפלל שנית. נשאלת השאלה מה יהיה הדין באדם ששכח לומר יעלה ויבוא בתפילת מנחה ונזכר רק אחרי שעבר היום – האם יהיה חייב בתפילת תשלומין?

התוספות בברכות (כו: ד"ה "טעה") נזקקים לשאלה זו ומביאים את שיטת רבינו יהודה:

כתב רבינו יהודה אם טעה ולא הזכיר ר"ח במנחה לא יתפלל עוד בלילה דלמה יתפלל עוד הרי כבר התפלל כל תפלת המנחה מבעוד יום לבד ר"ח שלא הזכיר א"כ אין מרויח כלום אם יחזור ויתפלל במוצאי ר"ח הרי לא יזכיר עוד תפלת ר"ח וי"ח כבר התפלל.

רבינו יהודה טוען בפשטות שאין חובה להתפלל תשלומין, כיוון שאין שום רווח בתפילה זו. המטרה בחזרה על תפילה ללא יעלה ויבוא היא להשלים את אמירת יעלה ויבוא, אך אם מכל מקום לא יוכל להזכיר – אין שום צורך לחזור. לכאורה הבנה זו פשוטה, אלא שרבינו יונה (יח. מדפי הר"ף ד"ה "טעה") מביא דעה חולקת:

אבל חכמי פרובניצא ז"ל אומרים דכיון שבאותה תפילה לא יצא ידי חוב שלא התפלל אותם כדניה, כמי שלא התפלל כלל דינינן ליה ומתפלל שניים לערב, ואע"פ שכבר עבר ר"ח ואינו מזכיר ענין ר"ח בתפילה.

חכמי פרובניצא חולקים על רבינו יהודה וסבורים שבמקרה כזה חובה להתפלל תפילת תשלומין. אדם שלא אמר יעלה ויבוא בתפילה נחשב כאילו לא התפלל כלל ולכן הוא צריך להשלים את תפילתו. רבינו יונה בהמשך טוען שמחלוקת רבינו יהודה וחכמי פרובניצא נשאר בספק ולכן במקרה כזה יש להתפלל תפילה נוספת בתורת נדבה, על מנת לצאת מן הספק¹.

מכל מקום, נחלקו רבינו יהודה וחכמי פרובניצא בשאלה מה הפסול בתפילה שלא נאמר בה יעלה ויבוא: האם תפילה כזו כלל לא נחשבת תפילה, או שהיא נחשבת תפילה אלא שיש צורך להשלים את אמירת יעלה ויבוא.

נחלקו הפוסקים מה יהיה הדין במקרה שאדם לא התפלל תפילת ערבית של ראש חודש, השלים אותה בשחרית, ושכח להזכיר יעלה ויבוא בשנייה; האם יצטרך לחזור. המשנה ברורה (סי' קח, ס"ק כו) פוסק שלא צריך לחזור, שהרי הוא משלים את תפילת ערבית, שבה אמירת יעלה ויבוא לא מעכבת. אולם המגן אברהם (שם, ס"ק יב) פוסק שיחזור ויתפלל. נראה שנחלקו המשנ"ב והמג"א בחקירתנו. המשנ"ב מבין שאין פסול בתפילה ללא יעלה ויבוא, אלא שיש צורך להשלים אותו. ממילא בתשלומים של תפילת ערבית לא צריך לחזור, כי הזכרת ראש חודש אינה מעכבת בו. לעומת זאת המג"א סובר שתפילה בראש חודש ללא יעלה ויבוא כלל אינה תפילה ולכן תפילה זו אינה עולה לו לתשלומים.

נראה שמחלוקת זו של רבינו יהודה וחכמי פרובניצא נוגעת בשאלה בסיסית יותר בגדר אמירת יעלה ויבוא בתפילה. רבינו יהודה סובר

1 הש"ע (סי' קח, יא) מביא את רבינו יונה להלכה. המשנ"ב (ס"ק לד) מעיר שבמקרה שראש חודש חל בערב שבת ושכח להזכיר ראש חודש במנחה פתרון זה לא יועיל, שהרי לא מתפללים נדבה בשבת.

שחובת אמירת יעלה ויבוא היא דין בראש חודש, שנובעת מקדושת היום שבו. ניתן לנסח את שיטת רבינו יהודה בשתי דרכים:

א. קדושת היום מחייבת להזכיר את ראש החודש והדרך להזכיר אותו היא דווקא בתפילה. התפילה בין היתר משמשת ככלי לאמירת יעלה ויבוא, אך אין קשר מהותי ביניהם. אדם ששכח לומר יעלה ויבוא בתפילה צריך לחזור ולהתפלל על מנת שיוכל להשלים את הזכרת קדושת היום. ממילא פשוט שאין צורך לחזור ולהתפלל כאשר לא ניתן להשלים את אמירת יעלה ויבוא.

ב. קדושת היום מחייבת הוספת רובד נוסף בתפילה שבא לידי ביטוי באמירת יעלה ויבוא. ישנו דין מיוחד בתפילות ראש חודש שמחייב להוסיף יעלה ויבוא. אדם ששכח להזכיר אמנם התפלל, אך לא קיים את דין התפילה המיוחדת של ראש חודש ולכן צריך לחזור. אם בחזרה בכל מקרה לא יוכל להשלים את אמירת יעלה ויבוא, אין שום סיבה שיחזור.

ש"ת בצל החכמה (ח' ד, סי' מג, ס"ק ב) דן בשאלה מעניינת. אדם התפלל תפילת ראש חודש בימות הגשמים ושכח לומר משיב הרוח². בחזרתו על התפילה הוא הזכיר משיב הרוח, אך שכח להזכיר יעלה ויבוא. הגור אריה סובר שבמקרה כזה לא צריך לחזור, שהרי הזכיר את שתי ההזכרות שהיה צריך להזכיר. לעומת זאת המהרש"ק סובר שלא יצא יד"ח וצריך לחזור ולהתפלל פעם שלישית. נראה שנחלקו הפוסקים בהבנות השונות בדעת רבינו יהודה. הגור אריה סובר שהתפילה היא כלי לאמירת יעלה ויבוא והחזרה על התפילה היא רק בשביל להשלים אותה. ממילא במקרה כזה אין צורך לחזור, שהרי הזכיר גם ראש חודש וגם משיב הרוח. לעומת זאת המהרש"ק סובר שתוקף היום מחייב תפילה מסוימת, וממילא אם באף אחת מהתפילות לא הוזכרו ההזכרות הראויות – אף אחת לא הייתה תפילה מושלמת לאותו היום. ממילא הוא צריך לחזור ולהתפלל בשלישית.

ואולם נראה שיש לחלק בין אמירת יעלה ויבוא לאמירת משיב הרוח. אמירת יעלה ויבוא נובעת מקדושת היום שמחייבת שינוי באופי התפילה והוספת רובד נוסף עליה. ממילא כל עוד אדם לא התפלל תפילה כזו, הוא מחויב להשלים אותה על מנת לזכות בתפילה המיוחדת של ראש חודש. לעומת זאת אמירת משיב הרוח אינה נובעת מקדושה מיוחדת של היום, אלא מצורך נקודתי בגשם. בקשה זו צריכה לבוא בתוך התפילה, והצורך בחזרה עליה הוא בשביל להשלים את הבקשה. ממילא ייתכן שגם אם נבין כהבנה השנייה בשיטת רבינו יהודה, נסכים עם הגור אריה. התפילה הראשונה שהתפלל הייתה תפילה טובה בפני עצמה, שהרי הוא אמר בה יעלה ויבוא. הצורך לחזור על התפילה הוא רק על מנת לבקש גשמים, אולם הוא כבר יצא ידי חובה בתפילת ראש חודש, ולכן אין צורך לחזור.

חכמי פרובניצא חולקים על רבינו יהודה, וסבורים שאמירת יעלה ויבוא אינה דין בראש חודש ובקדושת היום שלו, אלא דין כללי בתפילה. תפילה בהגדרתה צריכה להיות מושפעת מאירועי הזמן, אחרת יש בה פגם מהותי. התפילה צריכה לבטא את המציאות האמיתית בה האדם נמצא ולכן אם אדם התפלל בראש חודש ולא אמר יעלה ויבוא, מסתבר שכלל לא התפלל. התפילה אינה טקסט בעלמא שמוטל על האדם לקרוא, אלא פנייה אישית של האדם אל ה', שמגיעה מתוך המציאות והתקופה בה נמצא האדם. דרישה זו מזכירה את ההלכה שאומרת שהעושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים, שדורשת מהאדם להתפלל אל ה' מתוך המקום בו הוא נמצא, ולא לחזור על התפילה כמשוי שחוזר על עצמו כל יום מחדש. מעין דברים אלו כותב הרב קוק בעין א"ה (ברכות כט:): ומוסיף לכך רובד נוסף:

2 כמובן שמדובר במקרה שלא הזכיר גם טל, אחרת לא היה צריך לחזור, כפי שפוסק הש"ע (סי' קיד, ה).

ראוי שהמציאות הכללית תעורר הטבעה רגשי לב האדם להתפלל. ע"כ תפילת שחרית, ראוי שתעורר לבבו נפלאות וחסדי ה' יתברך הנראים לעין כל בוחן בורחת השמש. ותפילת המנחה, תעוררהו השגחת ה' יתברך וחסדו הנראית בשקיעתה, שכולם נערכים בחכמה וחסד רב, וכיוון שמתפלל לפי השעה שהמציאות בכללה מסכימה לזה אין תפילתו קבע, שאינה קבועה רק בנפשו לבד וברגשותיה, כ"א עוברת מהלאה לגבול ומשקפת על כל העולם הגדול, לראות איך חסד ה' מלאה הארץ. אבל בהפרידו רגשותיו מהשעות שראוי להתרגש ביותר ע"פ התכונה הטבעית של מראה המציאות בהתחלפות הזמנים, שמעורר רגש נפלא, הנה תפילתו קבע רק בנפשו לבדו, ודבר אין לה עם כל הרגשת הוד המציאות שהיא המעלה האמתית לספר כבוד אל.

הצורך בתפילה שמושפעת מהתהליכים שמתרחשים בעולם, לפי הרב קוק, הוא כפול. ראשית, תהליכים אלו מעוררים את לב האדם לתפילה וגורמים לתפילה שתנבע ממעמקי נפשו. שנית, תפילה של האדם שמחוברת למציאות הכללית, הופכת את התפילה להיות תפילה של ההווה כולה, כך שההווה כולה משתתפת בתפילה לה'. חיבור התפילה להווה הכללית מגיע תוך התבוננות בתופעות מוחשיות, וכך גם בממד הזמן. התפילה של האדם שמשתנה בהתאם לזמנים, הופכת את התפתחות העולם והתחדשותו למהלך רוחני פנימי של האדם ושל העולם כולו.

הלכה

אכילת מאכל שהתבשל

בשבת – "מעשה שבת" (א)

אורי יעקב בירן*

מחלוקת התנאים

נחלקו התנאים בתוספתא (שבת ב', טו, וכן בגמרא בחולין טו. ועוד) בנוגע למאכל שבושל בשבת:

- א. רבי מאיר: אם בושל בשוגג מותר לגמרי ואם בושל במזיד אסור. על פי כל הראשונים¹, ר"מ אסור רק בשבת עצמה ובמוצ"ש מתיר לגמרי.
- ב. רבי יהודה: אם בושל בשוגג אסור עד למוצאי שבת, ואם בושל במזיד אסור לעולם. לאור סוגיות הגמרא, הראשונים מבינים שאוסר לעולם רק לאדם שבישל, אך לאחרים אסור עד מוצ"ש בלבד.
- ג. רבי יוחנן הסנדלר: אם בושל בשוגג אסור למבשל לעולם ולאחרים עד מוצ"ש, ואם בושל במזיד אסור לכולם לעולם.

רבי מאיר	שוגג		מזיד	
	לו	לאחרים	לו	לאחרים
מותר בו ביום	אסור בו ביום, מותר במוצ"ש.		אסור בו ביום, מותר במוצ"ש	
אסור	אסור עולמית		אסור עולמית	
אסור עולמית	אסור עולמית		אסור עולמית	

בגמרא (כתובות לד., ב"ק עא.) נחלקו רב אחא ורבינא האם מעשה שבת דאורייתא או דרבנן וכיוון שבמחלוקת רב אחא ורבינא הלכה כמיקל (חולין צג:), פוסקים רוב הראשונים והאחרונים שמעשה שבת דרבנן (ר"ף שבת ז', אג"מ אור"ח ח"א סי' קכ"ג, מנח"י ח"ב, סי' ק"ו, ילקו"י ועוד – שלא כלבוש רמ"ד, ג').

הכרעת הראשונים ופסיקת ההלכה

המקור הבסיסי לדיון בפסיקה הוא (כהדגשת בעה"מ, שבת יז. באלפס) העדות המובאת על ידי רב חנן בר אמי:

"כי מורי להו רב לתלמידיה מורי להו כר' מאיר, וכי דריש בפירקא דריש כרבי יהודה משום עמי הארץ" (חולין טו.)

* המאמר מוקדש לרפואתו, בריאתו ושמתו של סבי, פנחס בן רחל (ד"ר פאול בירנבאום).

1 מלבד רש"י בכתובות לד., וראה בפ"י ובמהרש"א שם שהסבירו שדברי רש"י הן רק לפשט הסוגיא, וכן בדקדוקי סופרים המביא גירסא אחרת ברש"י.

מגמרא זו עולה, לכאורה, שהלכה כרבי מאיר אלא שאם ישנם עמי הארץ צריך לומר להם כרבי יהודה. כך בדיוק פוסק הסמ"ג (לאוין ס"ה), שכיוון ש"נפשי (מצויים) עמי ארצות" יש לפסוק בפועל כרבי יהודה. אולם, ראשונים הפוסקים כרבי מאיר – תוס' (חולין טו.), הריטב"א (שבת לח.) וספר התרומה (סי' רמ"ח), יכולים להתבסס גם על ציטוטו של רבא את דברי רבי מאיר כפשוטים וברורים (שבת לח.), או על סתם משנה בתרומות (ב', ג) ועוד – וממילא יפסקו בכל מקרה כרבי מאיר. כך גם פסק ביאור הגר"א (תחילת ש"ח) שאף כותב שאנו חסובים כבני תורה.

מן העבר השני, פוסקים הבה"ג (שבת כב:), השאילתות (שלח, שאילתא קכח), הר"ף (שבת יז. באלפס), הרמב"ם (פ"ו, הכ"ג) והרמב"ן (מלחמות שם, חולין טו. ד"ה רבי יהודה) כרבי יהודה. זאת, כמו הסמ"ג, משום שבפועל "נפשי עמי ארצות" (ובילקו"י כתב שק"ו לימינו), או משום שסוברים, בניגוד לרב, שבמחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה לחלוטין ("הלכה איתמר" – כשיטת רבי יוחנן). בשיטה זו הלך השו"ע (סי' ש"ח, ס"ק א), משום ש"הרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכמים לדעה אחת וגם הגאונים והרמב"ן סוברים כן" (ב"י ד"ה ולענין).

המשנה ברורה (שם, ס"ק ז') כתב ש"בשעת הצורך" ניתן לסמוך על פסיקת הגר"א המקל כר"מ². הגר"א הוסיף וכתב שבבישל בשוגג בישול שאסור מדרבנן גם הפוסקים כרבי יהודה מודים שמותר לגמרי, וכן פסק החיי אדם (שבת, כלל ט' אות י"א) וכן משמע מהביאור הלכה (שם, ד"ה המבשל – דלא כפרמ"ג מש"ז א). בנוסף, הפוסקים (פרמ"ג שם, מג"א סי' שכ"ג, ס"ק יא, חיי אדם ומשנ"ב שם ועוד) מציינים שבאיסור הנתון במחלוקת, כגון בישול אחר אפיה, גם האוסרים לבשל מודים שהאוכל לא נאסר.

יסוד האיסור – והשלכה לבכדי שיעשו

ביסוד האיסור נחלקו השיטות. בשיטת ר"י הסנדלר דורש ר' חייא את הפסוק "קדש היא לכם" (שמות ל"א, יד) כך: "מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה" (כתובות לד.). מסתבר לשיטתו שהאוכל אשר נעשה בו איסור במזיד, הופך לאיסור הנאה, היינו **איסור בנות החפץ** (וראה אג"מ אור"ח ח"א, סי' קכ"ו ריש ענף ג') וע"כ אסור עולמית. בהסבר ר"מ ורבי יהודה נחלקו הדעות – רש"י ורשב"א בחולין (טו.) מסבירים שהאיסור הוא **להנות ממלאכה שנעשתה בשבת** (והשאלה היא מה מוגדר מלאכה כזו), ואילו יש המסבירים (ראה בר"ן שבת יז. ד"ה הילכך) שהאיסור הוא **גזירה, שמה יבוא לעשות** כן פעם אחרת או לומר לאחרים (ור"י גזר שוגג אטו מזיד – גיטין נג:).

השלכה מעניינת לכך טמונה בשאלת "בכדי שיעשו". במלאכה שנעשתה ע"י גוי צריך לחכות במוצאי שבת כזמן שהיה לוקח לעשות את המלאכה (ביצה כד: ועוד, שו"ע אור"ח סי' שכ"ה, ס"ק ה-ו). אם אנו מבינים כרש"י ורשב"א, שטעם איסור מעשה שבת הוא

2 המשנ"ב מדייק (שם): "ודעת השו"ע הוא דעת ר' יהודה שכן הסכימו הר"ף והרמב"ם והגאונים והגר"א הסכים בבאורו לשיטת התוספות וסייעתם דפסקו כר' מאיר". השו"ע פסק עקב דברי הראשונים, והגר"א פסק כדברי התוס'.

הרמב"ם (שבת פ"ו, הכ"ג), הרא"ש (חולין א', סי' י"ט) ועוד, שלא צריך להמתין בכדי שיעשו ומותר במוצ"ש מיד.

מהרב נבנצאל (ביצחק יקרא, ש"ח א') ואחרים, המגדירים חילוני כמזיד בלבד, וכן פסק הגר"ע יוסף (ילק"י ש"ח, סוף הערה א' ד"ה ולענין הלכה).

נימוקים נוספים ניתן להעלות לכך שלא צריך לחכות בכדי שיעשו על מעשה שבת, שגם הם שייכים במחלל שבת. כך, המל"א (ש"ח, ב') מסביר שלא גזרו על מעשה שבת כיוון שלא שכית, וההר צבי (או"ח קפ"ג) סבור שניתן להרחיב את הסברה שיש איסור בגוף החפץ גם לדעת ר"מ ורבי יהודה – וא"כ האיסור שייך רק בשבת ולא בכדי שיעשו (אולם, הוא עצמו סבר שדין בכדי שיעשו שייך גם במומר, שהוא לענין זה כגוי ויש לחשוש שיאמרו לו). בנוסף, הרמב"ם כתב (ו', כ"ג) "ושאר ישראל מותר להם להיות בה למוצאי שבת מיד שנאמר ושמרתם את השבת כי קדש היא – היא קדש ואין מעשיה קדש". הרמב"ם לקח את הנימוק שמופיע בסוגיא בכתובות כפסוק למעשה שבת, ומביא אותו כהסבר לרבי יהודה ולפסוק במוצ"ש. ייתכן, שכוונתו היא כדלהלן: "היא קדש" – בשבת עצמה מעשה שבת אסור, ואין מעשיה קדש" – אך הקדושה לא נתפסת לאחר השבת על מעשיה.

שלא יהנה מהמלאכה שעשה בשבת – לכאורה צריך לחכות במוצ"ש בכדי שיעשו, שהרי זה חלק מהבעייתיות של הנאה מהמלאכה האסורה. כך אכן כותב רש"י בפירוש (חולין שם, והרשב"א כתב "וטעמא דמסתבר הוא"), והוא אף מסביר את הצורך ב"בכדי שיעשו" במלאכת גוי בצורה דומה (ביצה שם). אולם, אם מבינים שאיסור מעשה שבת הוא גזירה שמא יבוא לעשות בפעם אחרת, ניתן לחלק בין מלאכה שנעשתה על ידי גוי למלאכה שנעשתה על ידי ישראל – במלאכה שנעשתה ע"י גוי יש מקום לחשוש שישאל יבוא לומר לו בפעם אחרת, אך במלאכה שנעשתה על ידי ישראל לא סביר שיבוא לומר לו, ואף אם יאמר – לא יקשיב לו.³ השו"ע פוסק כדברי

3 הנפק"מ בין הטענה שישאל לא יבוא לומר לישראל לבין הטענה שאותו ישראל יקשיב לו, היא באדם הידוע כמחלל שבת. מצד אחד לא סביר ששומר שבת יגיד למחלל השבת לעשות עבירה, אך ודאי שהוא עלול לחלל שבת למען שומר השבת (בצבא תופעה זו נפוצה למדי). ערוה"ש (ס"ק י') מביא רק את הסיבה שלא יבוא לומר, ואף מהמשנ"ב, המביא את שני הטעמים, משמע שטעם זה הוא העיקרי – וממילא שאין צורך להמתין בכדי שיעשו גם כשמחלל שבת עשה את המלאכה. כך משמע גם

כי מי שדעתו יפה לדעת את ה' ולהתבונן בגדולתו ית' ולהוליד מבינתו יראה עילאה במוחו ואהבת ה' בחלל הימני שבלבו להיות נפשו צמאה לה' לדבקה בו ע"י קיום התורה והמצוות שהן המשכת והארת אור אין סוף ברוך הוא על נפשו לדבקה בו, ובכוונה זו הוא לומד ומקיים המצוות וכן בכוונה זו מתפלל ומברך... ומי שדעתו קצרה לידע ולהתבונן בגדולת אין סוף ברוך הוא... ובכוונה זו הוא סור מרע ועושה טוב ולומד ומתפלל ומברך בפירוש המלות לבדו בלא דחילו ורחימו בהתגלות לבו ומחו...

ע"מ להבין טוב יותר את המשמעות של "להיות נפשו צמאה לה' לדבקה בו" נביא מהפרק הקודם (פ' לז) בו הוא מרחיב בעניין זה:

כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה כי בעשייתה ממשך האדם גילוי אור א"ס ב"ה [אין סוף ברוך הוא] מלמעלה למטה להתלבש בגשמיות עוה"ז... ולייחד בו כללות הנפש החיונית שברמ"ח אברי הגוף ביחוד גמור להיות לאחדים ממש כמו שעלה ברצונו יתברך להיות לו דירה בתחתונים והם לו למרכבה כמו האבות.

רעיון זה מבוסס היטב לאורך הספר, ותמציתו היא שרצונו של הקב"ה מתגלם בצורה הישירה ביותר במעשה המצוות ובדיני התורה¹. משלים שונים נתנים במהלך הספר לכך, פעם ל"אברין דמלכא" (פ' כג), פעם למלך בלבשויו (פ' ד), ופעם לאדם ולמחשבותיו הכמוסות (פ' כב). הבסיס לרעיון זה הוא בין היתר "אחדות המשכיל והמושכל" (פ' ד), וכיוון שהקב"ה הוא המדע והוא היודע, והאדם המשכיל מאוחד עם המושכל – ע"י דבקות בתורה ובמצוות יש ממש דבקות בקב"ה בצורה הישירה ביותר.

בין הגר"ח לבעל התניא

מעניין מאוד להשוות בין שתי הגישות. גם הגר"ח וגם בעל התניא דברו על כוונה אחת של פירוש המילים. כדי לחדד את ההבדל ביניהם באשר לכוונה השנייה נוסף עוד שני ציטוטים. בפרק כ"ב דן בעל התניא בהשתלשלות מהאין סוף (הקב"ה) ל"סיטרא אחרא", ובין היתר כותב כך:

ולכן נקרא בשם אלהים אחרים שהיא ע"ז ממש... כי עיקר ושרש ע"ז הוא מה שנחשב לדבר בפני עצמו נפרד מקדושתו של מקום ולא כפירה בה' לגמרי... ובה מפרידים את עצמם מקדושתו של מקום ב"ה מאחר שאין בטלים לו יתברך כי אין קדושה עליונה שורה אלא על מה שבטל לו יתברך כג"ל...

להבנת האדמו"ר הזקן צריך להקדים ולומר שעבודה זרה אין משמעה כפירה בקיומו של הקב"ה. גם הסיטרא אחרא עצמה מכירה בקב"ה. הפגם העיקרי הוא ב"אחרים". ברגע שאדם חושב את עצמו ל"אחר" מהקב"ה – הוא נחשב כעובד ע"ז. זאת מתוך תפיסה ש"לית אתר פנוי מניה", ו"מלוא כל הארץ כבוד", וממילא אין דבר שלא משתלשל באופן כלשהו מהקב"ה. כל דבר מקבל את חיותו ואת

¹ יש נפק"מ בין השניים: כשהעסק בתורה הוא מבחינות החב"ד (חכמה, בינה, ודעת) שבספירות שזו עיסוק יותר עליון מהמצוות המעשיות עצמן שהן מהספירות היותר נמוכות. למרות זאת ת"ת נדחה מפני כל המצוות שיכולות לעשות ע"י אחר כיוון שמטרת העולם היא מימוש הא-לוהות בעולם ובמעשה דווקא. להרחבה עיי' פ' לו.

לחדש בה דבר

שני דינים בכוונה בתפילה – בין הגר"ח לבעל התניא

רונן שקל

שני דינים בר' חיים ידועים דבריו של הגר"ח מבריסק על כוונה בתפילה (הל' תפילה, פ' ד), ונביא אותם בקיצור נמרץ:

ונראה לומר דתרי גוני כוונות יש בתפלה, האחת כוונה של פירוש הדברים, ויסודה הוא דין כוונה, ושנית שיווון שהוא עומד בתפלה לפני ד'. כמבואר בדבריו פ"ד שם ז"ל: "זוהי היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו עומד לפני השכינה".

ונראה דכוונה זו אינה מדין כוונה רק שהוא מעצם מעשה התפלה, ואם אין לבו פנוי ואינו רואה את עצמו שעומד לפני ד' ומתפלל אין זה מעשה תפלה, והרי הוא בכלל מתעסק דאין בו דין מעשה. וע"כ מעכבת כוונה זו בכל התפלה... ורק בכוונת פירוש הדברים דהוא דין מסוים רק בתפלה בזה הוא דק"ל דלא מעכבא רק בברכה ראשונה דאבות.

הגר"ח מדייק מהרמב"ם שיש שני סוגים של כוונה. יש כוונה בסיסית של המודעות לעובדה שהאדם מתפלל לקב"ה, ויש כוונה שנייה מיוחדת לתפילה שהיא כוונת המילים. לדעתו, הכוונה הראשונה של עמידה לפני ה' היא חלק ממעשה המצווה והיא הנצרכת בכל התפילה, זאת בניגוד לכוונת המילים שנצרכת רק בברכת אבות.

יש שתפסו חידוש זה כקולא, כיוון שבסה"כ די קל להיות מודע לעובדה שמתבצעת פעולת תפילה. אחרים תפסו חידוש זה כחומרא גדולה, כיוון שזה כלל לא דבר של מה בכך להיות מודע לכל אורך התפילה שעומדים מול מלך מלכי המלכים הקב"ה.

עד כאן ר' חיים. מעניין להשוות את שני סוגי הכוונות שהוא מביא לדברי האדמו"ר הזקן בתניא.

שני דינים בבעל התניא

האדמו"ר הזקן בתניא דן על היחס בין המעשים הגשמיים (כמו נטילת לולב, או ברמה אחרת – הנעת השפתיים בתפילה ובלמוד), לבין ה"נשמה" שלהם – הכוונה. גם בתוך מישור הכוונה הוא מחלק לשתי מדרגות, וכך הוא כותב (פ' לח):

וכונת המצוות לדבקה בו יתברך שהיא כנשמה לגוף נחלקת ג"כ לשתי מדרגות...

עצם זכות הקיום שלו מהשתלשלות מהקב"ה, ודבר שלא קשור לקב"ה ולא מקבל חיות – פשוט יתבטל ויאבד.² לאור זאת מעניין להשוות לרמב"ם בהלכות תפילה (ה', יא) שעליו (בין היתר) מתבסס הגר"ח:

ולמה נותן שלום לשמאלו תחלה מפני ששמאלו הוא ימין שכנגד פניו כלומר כשהוא עומד לפני המלך נותן שלום לימין המלך ואחר כך לשמאל המלך וקבעו שיפטר מן התפלה כמו שפטרין מלפני המלך.

הרמב"ם מדבר לא על דבקות והתבטלות לאין סוף ברוך הוא. הרמב"ם מדבר על התייצבות לפני המלך. התייצבות דורשת את תיקון המלבוש, את תיקון הגוף, שלא יהיה שיכור, ועוד כהנה וכהנה כפי שעולה מפ' ד-ה מהלכות תפילה. אך אחרי העמידה מול המלך, כפי שמופיע בציטוט, יש גם את הפטירה מהמלך.

אמנם ברמב"ם עצמו יש מקום לדון באשר לתפיסתו – שהיא בתחילת היד החזקה הוא מפרט תפיסה די דומה לזו של האדמו"ר הזקן – אך נראה לי שבמסורת בריסק התפיסה היא ללא ספק שונה. היוצא מבית מדרשו של הגר"ח, ולאחריו הגר"ז והגר"ד, לא מחפש את הביטול העצמי באינסוף, ומשדר הרבה יותר עוצמות עצמיות.

"איש ההדר" כפי שהוא מוצג באיש האמונה הוא "יצור נכבד. במלים אחרות, האדם הוא יצור נהדר, ולהיות אנושי פירושו: לחיות חיי הדר" (איש האמונה, עמ' 15). איש ההדר כובש את העולם, עליו נאמר "ותחסרהו מעט מא-לוהים".

² יצוין, שתפיסה דומה לזו מצויה כבר ברמב"ם בתחילת הלכות יסודי התורה, כפי שנראה בהמשך.

גם "איש ההלכה" לא שואף לאיון העולם בקב"ה ולשחרור האדם מכבלי החומר, אלא מבין שהאידיאל הוא גילוי האידיאל הא-לוהי במציאות המוחשית (איש ההלכה עמ' 52).³ וכפי שהוא כתב בפירושו: "איש ההלכה אומר: צימצום אינו הסתר פנים, אלא גילוי כבוד הקב"ה וחשיפתו. גם לפני האין סוף ברוך הוא מוצא האדם את הווייתו מלאה, גדושה וקדושה, ואין חס ושלוש סתימא דכל סתימין שולל אותה".⁴

סיכום

לא באנו לקבוע פה מסמרות בשיטתו של הגר"ד שכמובן מורכבת הרבה יותר, מלאה בדיאלקטיקה ובמשבר, ופנים רבות לה. כמו כן לא באנו לומר דברים מוחלטים בשיטת האדמו"ר הזקן. אך מעניין איך הכוונות השונות בתפילה העולות משני בתי המדרש משתנות ע"פ תפיסתם את מקום האדם בעולמו של הקב"ה.

בבית מדרשו של הרב קוק, הן התפילה והן תפיסת האדם⁵ "מתקדמות" עוד שני צעדים קדימה, אך זה כבר נושא לדיון אחר.

³ שם בהערה 54 ובסביבתה הגר"ד מנגיד במפורש בין תפיסת איש ההלכה לתורת הצימצום של חב"ד.

⁴ ועיין עוד בעמ' 67 על הסיבה לכך שהגר"ח לא הכניס את שיטת המוסר לישיבתו.

⁵ אגב מעניין לציין, שניתן למצוא מקבילות רבות בין תפיסת האדם של הרב קוק לבין תפיסת האדם הפילוסופית של איין ראנד.

2. חפ"שנות בראבקה- תורן שיועד מה לעשות, אבל לא משתמש באיברים מסוימים שקיבל כדי "לקדם מנהלות" ולגרום לכך שהתורנות תסתיים מוקדם יותר. תורן כזה ישאל בכל רגע של השטיפה מתי מסיימים, אם כי לא נראה שהחיים לחוצים לו. אפשר למסור לו פקודות, אבל תמיד תדעו שהן תבוצענה בצורה האיטית והשלומיאית ביותר. תורנים כאלו יבקשו לצאת בסעודה שלישית לפני השיחה כדי להתחיל לעבוד מיד אחרי ערבית ביישוב, אבל עד שתחזרו מהתפילה בשיבה תגלו שהם הצליחו רק לרכז את הכלים הנקיים על הפס. חברה כאלה ינצלו את העובדה שהם היו תורנים פעם אחת, בשביל כל השנה, וייכנסו פעם אחר פעם ליטול ידיים במטבח או לבקש את שאריות העוף ואת האוכל של חולי הצליאק.

3. התורן השוקיסט- תופעת טבע, שלעיתים נובעת מאונס פערי שפה, אבל קשה להאמין שהדבר משמעותי כל כך ביצירת הפסיביות הזו, וגם אנו סהדי שהיא מתפרסת על כל רחבי הגלובוס. לאחר שתאמרו לתורן כזה "שים קנקנים על השולחנות" ובקצב איטי ביותר הוא יצליח לבסוף להשלים את המשימה, תגלו אותו עומד חסר מעש ליד עגלת הקנקנים, עונה בחיוב לשאלת "סיימת?", ולאחר מכן מנמק את היעדר הקנקנים בשולחן ה"מים בכך שהדבר לא נאמר בפירושו. זהו תורן שצריך חמש דקות של עיכול לאחר כל פקודה, ועיניו בוהות בפיללות מלאות הכלים, תוך תפילה סמויה שהעבודה תתרחש מאליה. תורנים כאלו יגיעו עם בגדי שבת לשטיפה, ישתמשו באיפון שלהם תוך כדי, ולא יהיו מוכנים לחתוך ירקות בלי כפפות. אם תאמרו לו גם לרוקן פחים וגם להכניס את העגלות למקרר הבשרי, תמצאו את הצ'ולנט בפינת נטילת הידיים. לפעמים, מדובר אפילו בתורנים שמבינים עניין, אבל לא מצליחים ליצור זיקה בין שני היגדים. כך לדוגמה, גם אם תאמרו להם "אתם תשתחררו לבית המדרש כשנסיים" ו"בשביל לסיים אנחנו צריכים רק להכין סלטים למחר", הם לא יבינו שכעת כדאי לחלק את סלט הוולדורף לכלי ההגשה.²

2 ביסודה, זוהי תופעה שמקורה בצבא, ולפני החפ"ש ידאג רק שלא יואשם בסירוב פקודה, והתנהגותו הכללית תהיה שביחה איטלקית. מי שמגלה שבתורן תורן הוא עובד כך, מתבקש לעבוד על עצמו עד הגיוס, לטובת העולם הבא שלו ולטובת רעיו נשק.

חילי דמתא

משולחנו של אחראי שבת

בנימין פרנקל*

אחריות השבת מתחילה בכאב ראש. לא, לא, אין כאן התבכיינות על הקושי, רק לומר שאחריות שבת ממלאת את החלל התודעתי. מיום שלישי מתחילה לרחף במרחב הפנימי תחושת טורדנית. בית המדרש הופך להיות אתר צייד בו צריך למצוא תורנים, את חילופיהם וחילופי חילופיהם. אחראי השבת יביט ראשית חכמה ברשימה שהביא לו אחראי התורניות¹, וייאנח.

בכלל, מבוא קצר לתורת התורנים. ישנם שלושה סוגים מרכזיים, ונעניק להם אפיון דמויות קצר:

1. התורן האידיאלי- בד"כ משיעור ב' או שנה ב', כשמדובר במישהו שזוכר את הפעמים הקודמות שלו בתורנות. זה תורן שמגדיל ראש בתפעול פקודות, יכול לנהל שיחה תוך כדי שטיפת כלים, אינו עומד בחשש מול המים הדמוניים או הצ'ולנט המאיים ומוכן להגדיל ראש ואפילו לחפש פחים נוספים שיש לרוקן אותם. תורנים כאלה זורמים בשיחה, כיף לעבוד איתם, יודעים לצחוק וליהנות מהתורנות, ולהעביר אותה בסבבה. הם לא יתלוננו ויבקשו לחתוך מוקדם, אלא יישארו עוד קצת לאחר הסיום כדי לעשות סגירות אחרונות ולנעול. לתורנים כאלה פשוט כיף להביא את השאריות מהקינוח של האירוח.

* המאמר מוקדש לחמשת צמדי אחראי השבת מהשיעור הנפלא שלנו, לצמד שלי - מתן קזימינסקי, שהוא לא רק חבריאת בבוקר, ולאיתן רוזנפלדר, שיש המון מה ללמוד ממנו בתחום המוכנות "לעמוד לשרת" בראש גדול ובשמחה.

1 כאן ההזדמנות להודות לתומר היימן, אחראי התורנים בשנה האחרונה, על המאמץ שהשקיע, הדפים הלא-נמרים מלאי השמות והעונשים, המוכנות להוסיף תורנים ולשנות רישומים, ועל הזמינות. תודה גם ליהודה ברא"ז, חנן מוזס ואלון פולק, ששימשו ככלי קודש גבאים, וסייעו רבות בתיאום וקישור הזמנים השונים.

בפעם המי-יודע-כמה שהרב משה מקדש רק כשכולם יושבים, ואחרי זה מגיעים שוכני האודיטוריום כדי לקדש ולקבל שיירים של קיגל. ואז, אחרי קצת הפסקה, מחלקים סלטים שוב. אני לא יודע כמה חבר'ה מודעים לעובדה שאחראי שבת הוא קצת סזיפוס. שלוש פעמים זה כבר חזקה לכ"ע, והתהליך החוזר חלילה של עריכה ופינוי – מזל שיש זמירות, כשיש.

אפריריות, זו בעיה שאמורה להיות בעיקר אצל שיעור ד⁶, כי כמה סיפורים כבר הספיקו להתרחש בשבוע אחד שאי אפשר היה לדבר עליהם בארוחות במהלך השבוע? אבל עדיין, גם אלו שסיימו מזמן שנה וארבע, וגם אלו שעוד לא רואים את המדים, מוצאים נושאי שיחה למכביר. לפעמים יש שירה סוחפת של זמירות שבת. טוב, לפחות באיזה שולחן אחד או שניים, אם השירה מצליחה לצלול את קבוצות הפטפטנים ולהישמע למרחוק. בתור אחראי שבת שיושבים בשולחן הקיצוני, כיף לפעמים לראות איך השירה מתרחבת לה, איפשיטא קדושה בכולה.

פינוי וכו' עריכה וכו'. סעודה שלישית. השקט שלפני השטיפה. בשבתות קיי, עולה כאן השאלה החינוכית האם לפתוח את חדר האוכל בזמן שנכתב בל"ז? שהגבאים מפרסמים (ונהגו חלק מטובי בחורינו להחמיר ולעמוד בחוסר מעש ליד דלתות חדר האוכל), למרות שהשיעור נמשך ורובא דרובא דהישיבה עדיין בבית המדרש⁷. התלבטנו.

כבר כמה שבועות שבישיבה נשארים חבר'ה לעזור לסדר את חדר האוכל אחרי "ברוך המבדיל". לפני שנתיים זה לא היה ככה, ותורן אחד היה נשלח לעבוד כדי לסדר חדר אוכל שלם. אז זה פשוט מקסים שככה אנשים נשארים לעזור לסדר ולא מזדרזים לומר "לדוד ברוך ה' צור". ויש כאן רבותא כפולה, כי מי שנשאר, מסדר בעצם גם את השולחנות של כל אלו שנורא ממהרים עד כדי כך שהם עוזבים לפני השיחה כדי להתפלל ביישוב (הביקורת הרמוזה לא מופנית כמובן לחיילינו, או לבני שיעור ה' ש"אין שואלין").

אחרי ערבית⁸, ואם מדובר באחראי שבת עם ראבק, אחרי השיעור שבמוצ"ש בשבתות חורף, מתחילה השטיפה. כבר ידוע את מי שולחים ל"כלים גדולים" ולמי נותנים "לסדר בחוץ" או "מכונה", אבל עדיין ראוי לעיין מה גורם לחלוקה הזו.

במלווה מלכה כבר נמצאים לקראת הסוף. מחזירים את הסנדלים לרגליים היחפות ששחו במים וסבון, נעצרים קצת לטעום משהו ומשחררים תורני סעודה שלישית ושטיפה, אחרי שמאיימים עליהם שאם הכלים מלוכלכים, הם יחזרו לשטוף בראשון בבוקר.

[ולפני סיום: אחריות שבת היא המאחריות היותר-כיפיות של כנסת ישראל. יש כאן הזדמנות למפגש זורם, לפעמים כמעט שוחה, עם חבר'ה שונים ואקראיים מהישיבה, מכירים אנשים, מדברים, מנסים לחשוב מי מהם היה רץ להחליף מתחת לאלונקה ומי היה מתחפש⁹. חוץ ממחקר סוציולוגי, מדובר גם בניקוי ראש מרענן, שבת שלימה שבה נותנים ראבק, ומסיימים בסיפוק. לפעמים יש קטעים מאתגרים מנטלית, אבל האווירה החביבה, שהרבה ממנה תלוי באחראי השבת, מפצה על הכל. מומלץ!]

זהו. מהשבוע נוטלים בני שיעור ד' את המושכות, הם יחליטו עד כמה להריץ את הסעודה ועד כמה לתת מקום לריקודים. בכלל, יש הרבה שאלות חינוכיות שמשחרות לפתחם של אחראי השבת (החלפת תורניות, איחורים, מרווח הזמן שבו מאפשרים לרוקדים

6 נדגיש, אפריריות. אין שום קשר לשיעור ד' דהשתא, וחלקים שונים של המאמר נכתבו עוד בהיותנו אנו בשיעור ד'.

7 בכלל, כשאתה אחראי שבת, אתה מגלה כמה חיים יש במסדרונות הישיבה מעבר לבית המדרש. במהלך התפילות, השיחות והשיעורים, יש הרבה אנשים שמהירים במצוות גמילות חסדים ומסייעים לשומר להעביר את הזמן.

8 ואגב, אחד הדברים המרשימים ברמה החינוכית היא הנוהל הכתוב בספר גבאים, שלפיו הישיבה ממתנה עם תחילת ערבית במוצ"ש עד שאחראי השבת יגיעו. אפשר ללמוד מכאן המון הכרת הטוב, ולהתרגש מהאקט הקטן הזה של ההערכה.

ביום שישי בצהריים, מגיעה קבוצת התורנים שמכילה קונסטלציה אקראית של הטיפוסים הנ"ל ומתחילים לעבוד. בד בבד עם הכנת ארוחת הצהריים של יום שישי, אחראי השבת עסוקים בניסיון ללקט את התורנים שכבר הספיקו לשכוח את התורנות ולאיים ב"שעות בשטיפה". כעת מגיע החלק המורכב - יש לסדר את השולחנות בחדר האוכל. לא עליכם שבת של הרב משה, בה צריך לסדר בצורת ש"ן או ריבועים, אבל גם בשאר השבתות מנסים אחראי השבת להמר כמה שכחו להירשם, וכמה הפריזו אחראי הטיפוסים השיעוריים ברישום לקידושים אצל הרמ"ם³.

בכל מקרה, יש מספיק זמן להתלבט, כי ברוך ה' הרבה אנשים מחמירים לקיים "וטועמיה חיים זכו", ונשארים בחדר האוכל ביום שישי עד שיבלו שפתי האחראים מלומר די. לפעמים העובדה שאנשים נשארים ויושבים לפטפט שיחת חולין של תלמידי חכמים, בזמן שחברים שלהם עובדים מסביבם, יכולה מעט לצרום, אבל מתרגלים להיות חזקים.

כשמתחילים לערוך, אפשר כבר לחייך יותר. התקבעה לה נורמה בקרב אחראי השבת שנשארים לעזור אחד לשני בעריכה של חדר האוכל בחוץ, ובעיקר בחורף שבגוש עציון, ממש מחמם את הלב שחבר'ה ככה מקדישים את מעט הזמן הפנוי ביום שישי כדי להזיע בחדר האוכל תוך חלוקת סכינים ומזלגות. אחרי שעה ומעלה, אפשר כבר לנעול את המטבח, וללכת קצת ללמוד ולנוח לפני שבת.

[בישיבת סיכום של אחראי השבת, חשבנו שיהיה כדאי להציע לכלל הישיבה להישאר אחרי כל סעודה לערוך; כך מצאנו בחלק מהישיבות בהן התארחנו, וכך גם נראה אפריריות שכדאי וראוי לעשות. אחרי ארוחת הצהריים ביום שישי, אם כלל הסועדים יישארו לכמה דקות, הם יחסכו לתורנים זמן רב. גם בשאר הארוחות כדאי להישאר לרגע (אנחנו נדאג בע"ה להוציא מיידית את הכלים המיועדים לסעודה הבאה לחדר האוכל), ולעזור לערוך, וגם במוצאי שבת לסדר את השולחנות. שכוייח!]

מהרגע שמסיימים "ויכולו", מתחיל שוב מירוץ העכברים. חלוקה מהירה של היי, הקנקנים, הסלטים וכו', חושפת שוב איזה תורנים מנסים לעבוד כמה שיותר מהר, ומי מנסה לעשות כמה שפחות ולעבוד בעצלתיים. כבר אמרת שמתרגלים?

טוב, את ההמשך אתם כבר מכירים - מחלקים דגים, מרק, עוף ואורז. התוספות הן סיפור בעייתי, ותמיד מתלבטים האם לחלק באמת לכל שישיה, או שעדיף מגש לשולחן, כדי שיהיה פחות מה להחזיר⁴. תוך כדי תמיד מעניין לראות את מי שנכנס לאירוח ומוציא לשולחן שלו⁵ את הדגים המשובחים מתוך רצון החמיר בדיני עונג שבת.

ושוב עריכה לבוקר, ושוב חבר'ה עוזרים ב"ה, ושוב סלטים. קדושה של מוסף, ויאלה לקידוש. מתצפתים מרחוק, מחכים שכולם יבינו

3 הערה: המטבח גורע מהקידוש שבחדר האוכל את סך האנשים שנכתב בדפי הקידושים שהוזמנו לבתי הר"מים, כך שהזמנת אוכל ליותר אנשים לקידוש, היא "חב לאחריני" ביחס לשיעורים שנטים לא להזמין קידוש מטעמי חוסר עניין שיעורי בניבוש.

בכלל שאלת "טוב", אז למישהו יש שאלה לרב כי תכלס סתם רצינו פופקורן? היא סוגיה למאמר נפרד על תפקיד הטיפוסים בישיבה, ועל היכולת להצליח לגמוא שעתים בשירי שבת ושאלות בנאליות עם תשובות ידועות מראש (לא תמיד, וכמובן שיש את הטיפוסים המוצלחים שהם לא רק "יוצא יי"), ואכמ"ל.

4 ראוי להעיר כאן שבאופן כללי המטרה של הכלים ב"ספערים" היא שיהיה ניתן להשתמש בסלטים בהמשך השבוע. ממילא, עצה טובה קמ"ל שכדאי לנסות ולהחזיר את הסלטים לפי הצבעים שלהם. אין בכך בורר, וככה אפשר לא לעררב את הסלטים בטעות.

5 חלק מהדרין להוציא את האוכל של האירוח קודם לרב ורק אז לעצמם. האמת שלא ראיתי שנהגו כן, אבל לא ראיתי אינה ראיה, ולכאורה ודאי שאנשים נכנסים כדי לכבד את רבם, שמוזר רבן כמורא שמים. וגם כאן, יש מקום לדון עד כמה שייך לקדר רמ"ם באמצע השבת המשפחתית כדי לשבת עם שישה חבר'ה בסעודת שבת, ואכמ"ל.

תגובה

יפה תלמוד תורה עם דרך

אריץ

הרב אמנון בזק*

תלמידי היקר ר' דוד נוסן ראוי להערכה רבה על אומץ לבו לחשוף את מחשבותיו, ולקרוא תגר על מרכיב מהותי כל כך בתפיסת עולמנו הרוחני – היחס שבין תלמוד תורה לדרך ארץ. דבריו משקפים שאיפות רוחניות גבוהות, רצון עז להגיע לקרבת ה' ואהבת תורה גדולה מאוד, ואשרי מי שזוכה לכך.

הדברים שבהם עסק ר' דוד נוגעים בשאלות יסוד, שמסגרת דף קשר' קצרה כמובן מלהתייחס אליהן בעומק, ומעבר לכך, את אשר הלב חושק הזמן עושק. עם זאת, כיוון שבכל זאת השאלות הועלו, ומצד תוכן הדברים כשלעצמם היה לי מאוד קשה לקוראם, אני מבקש בנקודות ספורות ובקצירת האומר לא לעבור על הדברים לסדר היום.

הנחת היסוד של ר' דוד היא שהמצב האידיאלי הוא לעסוק בלימוד תורה לאורך כל החיים, ושעקרונות העומדים בעולמה של הצינונת הדתית – פיתוח העולם, צורך ברפואה, כלכלה, קידוש שם שמים וכד', הם בבחינת "אנחנו משקרים לעצמנו. זה יותר נוח, ואף כיף", אבל הם לא באמת נכונים. לדבריו, אפשר להסתדר עם פרנסה מעטה המספיקה לאוכל, ובכלל – "הממשלה מתקצבת הלימוד". ר' דוד מטיל ספק אף בצורך בלימודי רפואה, על פי דבריו הידועים של הרמב"ן, ו"אין לנו לסמוך אלא על אבינו שבשמים". על היכולת לשלב בין העולמות הוא סובר: "לעניות דעתי נכשלנו. נשאבנו אל עולם החול ונשארו שם". ר' דוד מודע לכך שהשקפות העולם שביטא מאפיינות את העולם החרדי, ואם הבנתי נכון את דבריו, הוא נותר בעולם שלנו כיוון ש"נוח וכיף לי היכן שאני נמצא", ואף שיש בו רצון "למשש את הדברים אותם כתבתי", מכל מקום רצון זה כרגע "אינו חזק די".

אני מבקש לחלוק בראש ובראשונה על הנחת היסוד שמטרת האדם בעולם היא "ללמוד וללמד כל החיים ולמות באהלה של תורה". אכן, אין ספק שהם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה, ומעלתו של העיסוק בלימוד תורה הינה צריכה לפני ולפנים. אולם האם מתוך התורה שאותה ר' דוד לומד אכן ניתן להגיע למסקנותיו בנוגע לתפקיד האדם בעולמו? דומני שההיפך הוא הנכון. כבר מפסוקי התורה עצמם ניתן להגיע בנקל למסקנות אחרות. התורה איננה מדריכה את האדם רק כיצד ללמוד תורה, אלא מקדישה חלקים נרחבים לעבודתו של האדם. החל ממצוות התורה "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וביום השביעי שבת לה' א-להיך", דרך פרקים רבים העוסקים בחיי היומיום בעבודתו של האדם בשדהו, בשורו וחמורו, וכמובן לתיאוריהם של אבות האומה, שכולם עסקו בעולם החול, במלאכתם ובפרנסתם. כשהתנ"ך מתאר את מצבו האידיאלי של עם ישראל בשנים הספורות של תחילת ימי שלמה, הוא משתמש בתיאור מאוד חי ופשוט: "אוכלים ושותים ושומחים... איש תחת גפנו ותחת תאנתו" (מ"א ד', כ; ה', ה). תקצר היריעה מלפרט עשרות רבות של מאמרי חז"ל העוסקים בחשיבות שילוב תורה ועבודה, ודי אם נזכיר את דברי רבן גמליאל: "יפה תלמוד

* תגובה למאמר 'כל אחד רוצה להיות מקובל', דף קשר פרשת וראא גיליון 1333.

תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון" (אבות פ"ב, מ"ב). העיסוק בתלמוד תורה בלא עיסוק ב"דרך ארץ" אין ביכולתו להחזיק מעמד, ועל פי פשט הדברים לא רק כיוון שאין לו פרנסה, אלא כקביעה עקרונית, על הצורך לשתף את לימוד התורה עם מעורבות בחיי העולם הזה.

לא בכדי גם לימוד התורה שלנו איננו עוסק ברובו הגדול במושכלות רוחניות, אלא בשאלות מעשיות. אנו מקדישים זמן חורף ארוך ללימוד עיוני של פרק שכל כולו נוגע בחיי העולם הזה, בשאלות של בעלות על הקרקע ודרכי הבריורים של שאלות אלו. תורתנו, כתורת חיים, עוסקת בכל תחומי חיינו של האדם, ובזאת כוחה ותפארתה. בין השיתין אנחנו לומדים על כך ששאלות מעשיות אלו לא העסיקו רק עמי ארצות, אלא גם תלמידי חכמים, ובין ה'כוכבים' של פרק חזקת הבתים נמצא את רבא בר שרשום ורב אידי בר אבין.

הקב"ה ברא את האדם כבעל שאיפות לפתח את העולם ואת עצמו. גם-כן הוא ברא את האדם עם יצרים שאם לא ירוסנו יביאו אותו לידי חטא ועוון. האתגר הרובץ לפתחו של האדם הוא היכולת לתעל את יצריו לשאיפות חיוביות, רוחניות ומעשיות כאחד, מבלי להיגרר אחרי יצריו לכיוונים שליליים. אולם התעלמות מן הכוחות היצירתיים החיוביים שיש באדם, משמעותה יציאה לא רק כנגד העולם הדתי-ציוני, אלא למעשה נגד הקב"ה בעצמו, שכדברי מורנו הרב עמיטל זצ"ל היה לא רק "נותן התורה", אלא גם "יוצר האדם".

ר' דוד מגדיר הגדרה מחודשת מהו קידוש השם: "לא מקדשים את ה' בטכנולוגיה... קידוש ה' במובן הפשוט זה למות על המצוות, המצוות והתובות בתורה. זה פשוט מאוד, ולא צריך להוציא דברים מפשטם". חוששני, שדווקא ר' דוד מוציא בהקשר זה דברים מפשטם. לגמרא (יומא פו.) יש דווקא הגדרה אחרת מהו קידוש השם: חיים טבעיים, מתוך יושר וענווה, כחלק מן החיים המעשיים וממעורבות בתוך החברה – "שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו – אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה". הרמב"ם שפסק דין זה (הל' יסודי התורה פ"ה, ה"א) אמנם פסק שחלק מקידוש השם הוא שיהיה "עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין", אך גם הוסיף "והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם".

על אחת כמה וכמה הדברים אמורים כלפי מקצועות התורמים לאנושות ומפתחים את העולם, כגון מדע ורפואה. תמוה בעיני מאוד אם יש מי מגדולי התורה בדורות האחרונים שאחז בשיטת הרמב"ן בנוגע לרפואה, ודבריו בעניין זה מתאימים לכתות קיצוניות ביותר רח"ל. האם נכון לומר ש"גדולי ישראל לדורותיהם הניבו פירות" בלא עזרת עולם המדע? האם אפשר בכלל לחשב לכמה שנות חיים נוספות זכו גדולי ישראל בדור האחרון בזכות עולם הרפואה? כמה דברי תורה נוספו לעולם בעקבות כך? האם בכלל ניתן לזלזל בשנות החיים הרבות שנוספו לתוחלת החיים בדורנו? אין צורך לפרט עד כמה ראתה התורה חשיבות בערך של חיי האדם. כיצד אפוא ניתן להתייחס בפחות מהערצה לעיסוק בתחומים הנוגעים להצלת נפשות, לאיכות חייהם של חולים ולרפוי מחלותיהם?

כמו כן, לא הייתי מבטל את השפעתו של המדע על הפצת התורה בדורנו. מעולם לא למדו כל כך הרבה אנשים תורה כמו היום, והרבה מזה בזכות התפתחות העולם המודרני. דוגמה קטנה: אלפי אנשים שבעבר לא עסקו בתורה עושים זאת היום בעזרת בית המדרש הווירטואלי של ישיבתנו, על כל שיעוריו הכתובים, המוקלטים והמצולמים. מחזה נפרץ הוא לראות אנשים שומעים שיעורים בנסיעותיהם, תוך כדי עיסוק ספורטיבי או אפילו בשעה פנויה בעבודתם. על כן, אל נחפז לומר "אל תגידו לי שהמדע קידם את התורה". וזאת מבלי להתייחס לתרומתו של עולם מדעי הרוח

המתאים לכך, להקדיש את חייו לתחום של חינוך והפצת לימוד התורה, ובכך יוכל לשלב את לימוד התורה כערך מרכזי בחייו, יחד עם תרומה לחברה, מצד אחד, ופרנסה מצד שני. שנית, אני מקבל מציאות שבה החברה תפרנס קבוצת עילית של גדולי תורה בשיעור קומה, כפי שהיא מפרנסת חוקרים רציניים בכל תחומי המדע, ולא תהא כוהנת כפונדקית. אם אכן יהיה חלקו של ר' דוד עמהם – אשריו ואשרינו, אולם מדובר במדרגה גבוהה ביותר, הנוגעת לפרטים בודדים, ללא קשר לשאלות של השקפת עולם על תפקיד האדם הרגיל בחברה כולה. ולבסוף, ראוי שאהבת התורה העולה מדברי ר' דוד אכן תעמיק אצל כל קוראיו ותחזק אצלם את המחויבות ללימוד תורה לאורך כל חייהם, להקדשת זמן ללימוד תורה גם בעיסוק בחיי היומיום וגם בשילוב עם מחויבויות אחרות.

להעמקת הבנתנו את התורה על חלקיה השונים, נושא העומד בפני עצמו.

יש מידה לא מבוטלת של תמימות בדבריו של ר' דוד על כך ש"היום אין צורך להתאמץ הרבה כדי להגיע לידו 'לא על הלחם לבדו יחיה האדם', שהיום אם אין לחם אוכלים עוגות". המציאות, שר' דוד עתיד בע"ה להיחשף אליה, שונה לחלוטין. יום אחד, בקרוב בע"ה, ימצא ר' דוד את עצמו משלם מדי חודש דמי משכנתא, חשמל, חימום, מים, ובהמשך דרכו יוציא בע"ה אלפי שקלים על חינוך ילדיו, בגדיהם ומאכליהם, חוגיהם והסעותיהם. כיום אין באפשרותו של האדם לחיות חיי משפחה נורמליים, אם אין הוא מקדיש זמן רב לפרנסתו. בין אם טוב לנו או לא – זו המציאות היחידה ואין בלתה. אל לנו לשגות באשליות.

מובן מאליו, שאין בכל האמור לעיל כדי לחלוק על שלושה דברים מרכזיים. ראשית, אני הראשון שאעודד את ר' דוד, כמו כל אדם

אני לא רואה מקום להשוואה. לימוד התורה בתקופת התנ"ך זה נושא סבוך, ולא כאן המקום להאריך בו.

אחת שאלתי

דוד נוסן*

הרב כתב- "תקצר היריעה מלפרט עשרות רבות של מאמרי חז"ל העוסקים בחשיבות שילוב תורה ועבודה", הרב עצמו צוטט את הפסוק – 'והגית בו יומם ולילה' אמנם, זו גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה, שאנשים אוהבים כסף, אוהבים לעבוד ובעיקר לאכול.

להבנתי, כל האמירות הנ"ל של שילוב, באו להכניס את התורה יותר ויותר לעולם החול, ולא ליצור איזון. העולם לא מאוזן, יש יותר מידי חומר, עולם החול לא זוקק חיזוקים. להפוך את האמירות הללו לאידיאל, להבנתי, זו טעות. ביחס בין הגוף לרוח, אין מקום לאיזון, שנאמר – 'כי אם ברוחי אמר ה' צי-באות'.

הרב ציטט את המשנה באבות- "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון". אם באבות עסקינו, גם לי יש; 'עשה תורתך עיקר'. אני לא אתנגח במקורות³, לא התנגדתי לעשיית מלאכה. אנחנו מצויים בעלמא דשיקרא ולא הכל מושלם, לכן יש צורך גם להתפרנס ולעבוד. המשנה שהרב הביא מובנת ומובאת בהקשרים של תלמידי חכמים הנשענים על הציבור, וגם בכך אין אנו עוסקים כעת.

ראשית, שמחתי שדברי זכו להתייחסות, סימן שקראו אותם. וכל שכן, כאשר נתברר לי שזה הוא מורי ורבי הרב בזק שליט"א. אמנם, לא ציפיתי שדווקא הממסד הרבני יענה על האמור, אנשים אשר נטעו רגליהם בעומקה ורוחבה של תורה. כנראה שהלכתי רחוק. אתייחס לטענות שהעלה הרב, ויהי רצון שיתחדד ושנתחדד בדברי תורה.

הרב כתב- "ר' דוד מודע לכך שהשקפות העולם שביטא מאפיינות את העולם החרדי, ואם הבנתי נכון את דבריו, הוא נותר בעולם שלנו כיוון ש'נוח וכיף לי היכן שאני נמצא', ואף שיש בו רצון 'למשש את הדברים אותם כתבתי', מכל מקום רצון זה כרגע 'אינו חזק דיו'¹.

אמרתיו מפורשות שהעולם החרדי שם לעצמו יותר מידי מחסומים, כך שפגע בערך העליון של לימוד התורה, ולכן לא אשתייך לזרם זה. הצניעות כיסתה לא רק את הגופות אלא גם את הרוח.

האדם צריך להתפרנס כדי מזונותיו בלבד, 'סה טו', נו מור. אתה רוצה גם GALAXY 3? אין לך הצדקה. הדברים מעוגנים בהלכה (עיין ש"ע אר"ח סי' קנו) ואין בכך מחלוקת, מי שרוצה לטעון אחרת שיביא מקורות הלכתיים, שאומרים זאת **לכתחילה**. התורה היא תורת חיים, לכן היא מתייחסת למציאות לא שלמה, זה לא נותן לגיטימציה לקדש זאת. קרבנות כמענה לעבודה זרה, זה יפה ונחמד, אבל זה לאו דווקא אידיאל⁴.

הרב הביא את הפסוק 'ששת ימים תעבוד' כ-"מצוות התורה", ולא זכור לי שהרמב"ם מונה זאת כמצווה מן המניין. הרב טען שהמודל לחיים תקינים מצוי באבות האומה ובתנ"ך. לדעתי, אז אולי פעם זה היה הכרחי, אבל היום העולם שופע שפע. ועוד שבפרשנים מסופר על כך שלמדו תורה בזמנם הפנוי; יעקב למד בבית המדרש של שם ועבר, ולא ישן במיטה 14 שנה. מה גם שהאבות היו רועי צאן. רועה צאן יכול ללמוד כל היום, זו לא פעולה אקטיבית, הוא רק שומר, נוכח. אני לא רוצה לומר כמה אני למדתי בשמירת שלי בצבא. כמו כן המדרשים מספרים על דוד המלך, שלא פסק גרסא מפומיה. אם מישהו רוצה לטעון שבזמן הפנוי שלהם האבות לא למדו תורה, אלא שיחקו בפריסל, אללי לי. מלבד זאת, ככל שזכור לי, התורה עוד לא ניתנה בתקופתם, וגם אני לא אבקש מתינוק בחיתוליו ללמוד כל היום.

הרב כתב ש"תורתנו, כתורת חיים, עוסקת בכל תחומי חייו של האדם, ובזאת כוחה ותפארתה". להבנתי, כוחה של המציאות הוא בכך שיש לה קיום תורני, ולא להיפך. התורה לא צריכה חיזוק מאף אחד, זכות קיומה של הפרה הוא כיוון שיש עליה פסוק. תורה קדמה לעולם, היא התשתית. המציאות המתרחשת היא סרח עודף, ויש שיאמרו – פרודור. זה לא אני, זה רמח"ל "מסילת ישרים". העובדה

לגבי הפסוקים מתקופת שלמה – 'אוכלים ושותים ושמחים', האמנם לנו לערך – 'אכול ושתו כי מחר נמות'? אם זה האידיאל אז אני עובר עולם. ברי לי שהשמחה לא באוכל אלא בתורה. כל הפסוקים הנ"ל הם הכנה לבניית בית ה'², שהוא המבטא את עבודת ה', ומה לי הכא ומה לי תורה. היינו אך. עברו הרבה מים בירדן מאז תקופת התנ"ך והמקדש, ועולמנו הרוחני והמעשי השתנה כליל. לכן

3 באופן כללי, נראה לי שכאשר עוסקים במחשבת חז"ל ובמחשבה בכלל, כל עוד לא אומרים דבר שמנוגד לחלוטין לעיקרי האמונה, אין 'לערב הורים', היינו – תמיד יהיו מקורות לכאן ולכאן. לכן לעניות דעתי צריך להישאר בתחום המחשבה והטיעונים. המקור בא לתל, לתת תוקף, אבל לא בלעדיות והוכחה. אם עוסקים בהלכה נטו, זה כבר עניין אחר. וגם שם הדברים אינם פשוטים.

4 זו גישתו המפורסמת של הרמב"ם, והבאתי אותה רק לצורך הדוגמה.

* תגובה לרב אמנון בזק במאמרו לעיל.

1 ראוי לציין שהתכוונתי למונח הרוחני של חזק, ולא לכוח פיזי...

2 שזה הפרק הבא.

שהחוקים הכתובים בתורה, חוקים נשגבים ואדירים, מתממשים במציאות, זה בונס נחמד שאנחנו צריכים להודות לקב"ה עליו.

הרב כתב- "האתגר הרובץ לפתחו של האדם הוא היכולת לתעל את יצריו לשאיפות חיוביות, רוחניות ומעשיות כאחד, מבלי להיגרר אחרי יצריו לכיוונים שליליים".

אין כאן מחלוקת, השאלה איפה אנחנו רוצים את האנשים היצירתיים שלנו, בפרסום? בארכיטקטורה? יש יותר ממיליארד סינים, ועוד 6 מיליארד איש נותרים שינברו בכך. אותנו ציוו חז"ל להתמודד עם היצירתיות והיצר בצורה טובה וקדושה פי כמה; החש בראשו יעסוק בתורה, בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, פגשך מנוול זה משכהו לבית המדרש, ואיך זיל גמור.

הרב כתב בתוקף כי ה-"התעלמות מן הכוחות היצירתיים החיוביים שיש באדם, משמעותה יציאה לא רק כנגד העולם הדתי-ציוני, אלא למעשה נגד הקב"ה בעצמו, שכדברי מורנו הרב עמיטל זצ"ל היה לא רק 'נותן התורה', אלא גם 'יוצר האדם'".

להבנת, "יוצר האדם" מתייחס לכלל האנושות, לישראל יש יחס מיוחד – "תורה". "ואתם הדבקים בה' א-לוהיכם חיים כולכם היום" – היום! כשרוב העולם עובדים את האדם, אני רוצה להיות עבד ה'. כמה מקבל התורה, בשעתו.

אני לא אדם של פשט הכתוב, בניגוד למורי רבי הרב בזק. ובכל זאת, רוצה אני לתת כוחי בפשט, ולדייק דיוקים, שגם לי שורשים יקיים ואף מח'קרים. הגמ' ביומא (פ), אותה הרב ציטט, עוסקת במושג **חילול** ה', ולא קידוש ה'! וגם שם, וברמב"ם שהסתמך עליה, המילה המנחה היא "תורה". 'שם שמיים מתאהב' זו סוגיה קרובה אך אחרת, אשר אני רואה אותה חופפת למילה 'פופולריות'. אם כבר הרב הזכיר את הגמ' הנ"ל, שורה למעלה מן המצוטט, שגם איתו אני מסכים לחלוטין, כתוב – "היכי דמי חילול השם... רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסיגיא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין".

'החיים הטבעיים', היינו 'משאו ומתנו', עליהם הגמ' מדברת ואותם הרב הזכיר, אינם נסבים אודות איש עסקים ממולח, אלא בתלמיד חכם שהלך לקניות ברמי לוי, ואשר מצופה ממנו לא לדחוף בתור לקופה.

הרב הביא דוגמה לתועלת הרפואה, שהאריכה ימיו של האדם, ותרמה רבות לעולם התורה בכך שאנשים ובעיקר ת"ח חיים יותר. אני לא יודע מה המשמעות של החיים הארוכים של האדם, מתושלח חי יותר. על-פי רוב, האדם מבזבז את זמנו. אני לא יודע איפה חשוב יותר שהצדיקים יהיו למעלה או למטה, מה שבטוח, היום יש יותר צדיקים למעלה. אלו שאלות שלהבנתי אינן בהשגתנו. הנסתרות לה' א-להינו.

ועדיין, אה"נ, אני בעד כל דבר שיקדם את התורה, אפילו אם זה מדע ורפואה. זה ברור, הרי כבר כתבתי שאני אפילו בעד סרטים שמקדמים את התורה⁵. אדם שרוצה לעסוק בכלי, ברוטב, מוזמן לעשות כן, אני רוצה עיקר ולא תפלה. חוכמה יוונית אפיינה את היוונים, חוכמתם של חז"ל היא חוכמת התורה. הרפואה נועדה על

5 דברים ד', ד.

6 ולא רק סרטי טבע...

מנת 'לקיים שבתות הרבה', לא על מנת 'לחלל שבתות הרבה', כפי שאנו מוצאים בזמננו; מה הטעם בחיים ארוכים וריקים?

הרב טען שאני תמים, ושאינן לשגות באשליות בנוגע לפרנסה בעולם בו אנו חיים. אכן תמים אני, שנאמר תמים תהיה עם ה' א-לוהיך. חלילה לי מביקורת, אישית, גם אני חי בתוך עולם הנהנתנות הזה. אבל ספות מפוארות; תמונות, ציורים ושעונים שמכסים את הקירות; עשרות בגדים; פרחים; תכשיטים; LCD; כלי כסף (גם לתינוקות); מכונת כביסה וייבוש; עשרות משחקי קופסא ומחשב; גינה מטופחת; שלושה סוגי קורנפלקס לארוחת בוקר, ועוד אין סוף דוגמאות באות על חשבון עולם התורה שלנו. אנחנו שבוים – מלכים אסורים ברהיטים. כי אי אפשר להסתדר בלי כל המותרות הנ"ל, בעולם בו האדם עובד בבטן גב, בערסל מתחת לשני עצי קוקוס עם כוס לימונדה קרה.

כמו כן, הרב הסתייג בסוף המאמר בכמה נקודות ואמר שכשם שיש אליטה בעלת פרנסה רבה במדעים ובמחקר, כך צריך להיות גם בעולם התורה. לעניות דעתי, תורה זה לא כמו מדע. תורה היא חיים, היא מים לשתייה, היא אוויר לנשימה. אי אפשר לתת את זה רק לחזקים ביותר. זה עוול, אפליה. גם בעולם המדע והמחקר, לא מדובר בבודדים, ולא בעילית. סליחה על הבוטות, אבל לא חסרים "לא חכמים" באקדמיה, אפילו דוקטורים ופרופסורים. מה שכן, יש עודף גדול של אנשים חכמים מידי בעריכת דין, ברפואה ובכלכלה ועוד בשלל מקצועות מונפצים. כמה גאונים ואנשי חייל יצאו מהישיבה כדי להתכלות בעולם החול?!?

כשאדם בחברה שלנו שואל את עצמו מה הוא רוצה להיות, לאן הוא רוצה לשאוף, זה תמיד יהיה קריירה. לא כמה פעמים יסיים את הש"ס, לא לאיזו מדרגה רוחנית ואמונית הוא יגיע, לא איך יראו התפילות שלו בעוד 20-30 שנה. אנחנו חיים עבודה, חיים את הקללה – 'בזיעת אפיק תאכל לחם'. לא היה צל של ספק בדבריו של הרב, לגבי מימוש הרעיון של האיזון. האמנם לדידו, אנחנו זוכים לקיים אפילו דבר הקרוי 'איזון'?

כאשר נכנסתי לישיבה בשיעור א', הדבר הכי רחוק שחשבתי עליו זה סייירת. רב? ת"ח? ביינ"ש? יהודי פשוט? לא, רק טייס בשייטת מטכ"ל. ברוך ה', דרכי 'השתבשה', והנה אני כאן בשיעור ה', חושב מחשבות מוזרות. תמיד היה ויהיה מקום לומר שזה לא בשבילי, שאני לא מספיק, שיש אחרים ת"ח. אבל בניגוד לצבא, כאן צריך לקחת פיקוד, אין עודף או ספיירים, יש צורך באיש על העדה, באנשים. במקום שאין אנשים היה אתה איש. כל אחד מאיתנו צריך ללמוד בשביל 10 יהודים ששומרים נגיעה מהתנ"ך. אנחנו לא ציבור גדול, וחבל לזרות בחול. מספיק לדבר על הוראה, על חינוך, מעתה אמור תורה תורה, אין מה להסתיר, אין מה להתבייש.

"אחת שאַלְתִּי מֵאֵת ה' אֹתָהּ אֲבָקֶשׁ שְׁבָתִי בְּבֵית ה' כִּלְ יְמֵי חַיִּי לְחֻזֹּת בְּנֶעֱם ה' וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלֹ" (תהילים כ"ז, ד). היום קיימת תופעה בפייסבוק, שאנשים מבקשים LIKEים כתנאי לעשות אקט מסוים; חתונה, חתימת קבע, תרומות ועוד שאר פעולות הצורכות תמיכה. אכן הדברים צריכים חיזוק, וכפי שאמרתי, עוד לא גמרתי ואמר באשר אלך. אסיים בשיר אותו שרים רבות בישיבה, ויהי רצון שנוכל לכוון בו באמת – "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו".

יצירה

נדב גרשון

"אז הנה לך רצון להתרחב. ולא רצון גרידא, אלא רצון שאינו מסופק כל צרכו, המדיר שינה מעיני אנשים, הטורד אותם עת הם חוזרים מהשדה להביא פרנסה אל ביתם, המסיח דעתם בעת התפילה. רצון זה הינו ביטוי לתנועה המתמדת של הנפש, השואפת להתרומם אל מקורה הנשגב אך כלואה בגשמיותונו. כל עוד נפש בקרבנו, האדם יחפש תמיד את מה שמעבר להישג ידו. בחירות האדם מונעות מהאי-שקט המתמיד להתרחב. לו יכול היה האדם לשבת בשלווה ולשמוע מה באמת נפשו זועקת אליו ממרומי רוחניותה"

"וכי זאת למה?"

"הטוחן, הנגר, כל האנשים החביבים הללו השקועים בעיסוקיהם, אינם מודעים אף אינם חושבים על תנועות נפשם ורצונותיהם. והרי זה מעביר אותם על דעתם ככאב ראש המסרב לשכוח. מה שחזית מארק נערי הוא קהל של אנשים שראשם נטוע באדמה, אשר מחד אינם מסוגלים להתרומם מעל לתביעות המציאות ומאידך נפשם לעולם לא תניח להם לחיות את חייהם"

"כזה אמנם? וכי איזה זכות קיום תהיה לפשוטים הללו אשר איבדו את בוראם כמעט כליל באותם סכסוכים קטנים בחול הטובעני של הגשמיות? וכי איזה זכות קיום תהיה לעולם בו מלכים מצעידים צבאות שלמים אל מותם מתוך רצון לתהילה זוטא, בו כנסייה וכמורה בשם אדון הגורל האכזר שוחטים כרכים שלמים בתאוות שלטון הדת? והלא ראית במו עיניך מלחמות אשר כילו עמים, שגבו מליוני הרוגים וסבל ויגון מעבר לכל תיאור שלשון אנוש אוצרת? התראה עולם שכולו בווער מקנאה משחנת, משנאה ושטנה, ולא תשאל אל א-לוהיך?"

"זאת לא אוכל לענות לך נערי. הרוע בעולם אכן מאפיל על צדקת קיומו ואין לנו אלא להאמין שהאל יבוא עמם בדין. אך אין זה הופך את קנאת הטוחן הקטן לרשע כלל ועיקר. ומי יודע, אולי חלקו טוב משלך? האם לא הסתכלת פעם על הרוכל?"

"ראה ראיתי, ואכן הוא אדם שליו ומטיב עם הבריות"

"אינך צריך לכל זה, כל אותם עיונים והרחבות הדעת, בכדי להיות שמח בחלקך; בכדי להיות חף מקנאה וזעם, מכעס וחמימה. בשנותיך הצעירות עודך מנסה להגיע הכי רחוק שרוחך תביא אותך, אך זכור כי כשם שידך אינה משגת הרבה יותר מהטוחן היקר, כך גם דעתך לא תושיעך רבות כפי שתקווה"

"אם כך מהי תקוותי?"

"אל תהי חוכמתך איוולתך, כי אז באמת לא תיטיב מהם. דע שאתה מחפש תמיד לשלוט בסערות הנפש, לחמוק מגורל זה; להיות מאושר"

"הלא תסתכל ג'ורג', הלא תראה את בני-האדם"

"ומה בכך, מארק?"

"הלא תדע ג'ורג' את מעשיהם? את תאוותיהם?"

"לו ידעתי חקר לב האדם כי אז כא-לוהים נדמיתי"

"ובכל זאת תביט- והנה הטוחן מקנא לאופה, שחושב הוא כי הלה חורש מזימות נגדו כל היום על לא עוול בכפו; הסנדלר מרמה לשוחט, וזה האחרון חושק בבת האיכר כל אימת שעובר בחווה; האיכר שונא ליהודי עטור הזקן, אף שאינו מבין שפתו ומנהגו בטוח הוא שזה חומד כל היום את כספו כדרכם של מלווים בריבית; או הנגר שעודנו תובע את כספו מאם הכומר. הרי אינם יכולים לחיות בשקט?"

"מה עלה בדעתך דבר זה?"

"וכי לא רצה א-לוהים שנחיה באושר? האם רצונו הוא שנתקוטט כאווילים עד שארית ימינו או כלות כחונו?"

"רצון הא-לוהים נשגב ממנו, מארק נערי, אך אל יהא זה מכשול לרוחך. התחשוב שאתה תיטיב מהם? וכשהא-לוהים ינסה אותך בניסיון הפרנסה, התדע לא לקנא? אם כן שכרך הרבה מאד"

"ובכל זאת למה אנו מקנאים? למה אנו שונאים ונוטרים? אמנם הזה גורל האדם?"

"גורל האדם הוא לסערה מתמדת"

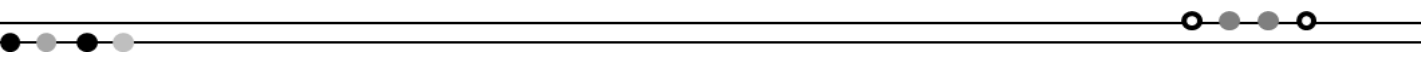
"וזאת למה ג'ורג'? האם אתה מציע שמלחמת קנאה היא בטבעו של האדם"

"חלילה וחס, זאת מדרכם של המיליטנטים האכזריים להגיד כן. אך אעפ"כ הסערה היא קיימת כיוון שאין הוא שמח בחלקו. האם לא אחת הרגשת כי אין האוכל המוגש לך בארוחת בוקר מספק את תיאבונך?"

"אמת"

"האם לא אחת עלתה אצלך מחשבה שאין אורח חיך מספק את השאיפות שלך?"

"אכן אמת הוא הדבר"

חוצניק כפי יכולתך!
בשבת האחרונה, תלמידי הישיבה האנגלו-סאקסים מצאו את עצמם מתפדחים בנימוס. הללו נפוצו ברחבי הארץ, כאשר שבת אירוח חוצניקים יצאה לדרך. שכוייח כלל מי שנרתם למלאכה!

והגית
לכבוד הכניסה לחצי השני של השנה, התרחשו כמה מעברים חגיגיים בקרב מסלולי הישיבה השונים. תכנית תנ"ך סיימה את לימוד ספר מלכים, ועברה לספר קשה הרבה יותר – ירמיה. גם תכנית גמרא-עיון-בסדר-צהרים התקדמה מעט, ולאחר סיום הלימוד של פרק חמישי בבבא בתרא, החל עתה הלימוד של פרק שישי.

שיחות ראשי ישיבה
השבוע זכינו לכמה שיחות מראשי הישיבה. ראשית, הרב מדין דיבר בסוף סדר בוקר יום רביעי על יום השנה לסיירת הל"ה שחל למחרת בו' שבט, והצורך בזכירתם ובידיעה שהישיבה הוקמה על קבריהם. הרב משה דיבר כמה דקות על יום הבחירות הממשמש ובא. מחד הרב משה הזכיר את חשיבות ההצבעה, ומאידך הרב אמר שלמרות יום הבחירות, על כולנו להישאר בישיבה, ולהצביע לש"ס האמיתי [בבא בתרא פרק חזקת הבתים]...

חדשות

סכנה אין כניסה לורים!

בשבועות האחרונים התחוללו שינויים מהותיים בישיבה. גרעין הישיבה, החדר שבלעדיו לא היתה קיימת ישיבת הר עציון, הלא הוא חדר קפה, שינה את פניו. זה התחיל עם מיחם המים החשמלי והעתידני, עם המוני כפתורים שיבלבלו אפילו את מכורי האנדרואיד למיניהם, ואז, לאחר ימי הסגר ארוכים (ועייפים לכל המשוועים לקפה), נפתחה הדלת לחדר לבן ונקי מכל רבב, אשר אינו דומה כלל לחדר המתקלף שכה אהבנו. אנו מייחלים שבקרוב השינויים יגיעו גם לחדר "המרכזי" השני, בו תלמידי הישיבה מקדישים את כל מרצם בשנים ארוכות הללו- חדר האוכל.

חדשות מהשטח

תלמידי הישיבה הנמצאים בצבא, עברו שבוע ייחסית רגוע. הצנחנים סיימו לצנות, השריונרים זכו לביקור, וחברי שיעור ד' שנשארו עד סיום הקו שלהם כבר התבססו בישיבה. ברוכים השבים!